

Friedrich Nietzsche

(1844 – 1900)

Se naște la Rochen (Saxonia) în 1844. El studiază filologia clasică la universitatea din Bonn și devine el însuși profesor în 1869. Acești ani sunt cei ai descoperirii lui Schopenhauer și ai prieteniei, foarte curând înșelată, cu Wagner. Starea sa de sănătate nu-i va mai permite să lucreze, el ducând, din 1879, o viață de relativă solitudine și de călătorii (va face sejururi în Alpi, în Italia, pe țărmul Mediteranei), tulburat de eșecul relației de dragoste cu Lou Andreas - Salome. El își continuă opera, în ciuda unor crize de suferință repetate, întrerupte uneori de o mare bucurie. El sfârșește prin a se prăbuși la Torino în 1889, victimă a unei crize de nebunie. Luat sub îngrijiri de către mama sa, el se va izola în unsprezece ani de mutism și inconștiență, până la moartea sa survenită în 1900.

Multă vreme, Nietzsche i-a incitat mai degrabă pe scriitori decât pe filosofi. O întrebare a planat asupra lui un timp îndelungat: a fost el cu adevărat filosof? „Mă întreb dacă sunt filosof. Are asta vreo importanță?”. Chestiunea îl îndurera și deseori o lua în derâdere. Fusesse odinioară profesor universitar de filosofie, ținând prelegeri despre Platon, Aristotel, precum și despre filosofii presocratici. Faima sa de ateu militant a exclus orice șansă de a mai obține un post similar în anii ulteriori. Cărțile sale erau mult prea originale și mult prea șocante pentru instituțiile clasice de învățământ filosofic ca acestea să-l recunoască drept unul de-al lor. Gânditor de o exemplară atitudine morală, noblețe a sentimentelor și subtilitate, Nietzsche a fost într-adevăr deosebit.

Ca filosof, destinul său a fost cumplit, deși nu tocmai atipic. De îndată ce a murit, în 1900, tot felul de pseudofilosofi s-au năpustit să-i devasteze creația intelectuală și să-i confere înțeleșuri nonfilosofice.

Ca scriitor, soarta lui Nietzsche a fost mai blândă. Autorii de opere literare l-au îndrăgit și l-au pus în valoare atât cât au putut.

Revolta lui împotriva tuturor concepțiilor absolute morale, religioase și științifice, dorința-i radicală de a emancipa ființa umană din punct de vedere spiritual, i-au incitat la lectură pe unii cititori încă de la începutul secolului (trecut). Nietzsche a ajutat generații succesive să se orienteze și să descopere soluția cea mai potrivită conflictului frecvent dintre instinct și autoconservare, care curmă tinerețea atât de brutal și de crud: Yeats, Lawrence și Gide, Joseph Conrad, Thomas Mann, J-P Sartre și Michel Foucault. El este în mod implicit ostil oricărei forme de dogmatism politic sau de ideologie de masă. Lui i-a lipsit întotdeauna acea idealizare a naturii umane și a abilității ei de a progresa puse la temelie socialismului, imperialismului și pozitivismului din secolul al XIV-lea. În schimb filosoful era cât se poate de sigur:

„Omul e ceva ce trebuie depășit „

Sunt destul de cunoscute acum conceptele de Übermensch (supraom, ființă superioară) – de voință, de putere, îndemnul trăiește periculos! – toate reduse ulterior la sloganuri, se cuvine să fie recuperate și rejudicate ansamblul operelor complete ale lui Nietzsche dacă vor căpăta semnificații juste în viitor. Cele mai profunde adevăruri despre Nietzsche, filosoful, se găsesc încrustate în metoda și stilul său.

A fost un scriitor extravagant și poate mai ciudat decât alții deși, totodată mai binevoitor, cel puțin în viața personală. Izolarea, i-a înșuflet, uneori pentru a se face eficient, un sentiment maniac de ripostă. Poziția socială nedreaptă în existența concretă i-a exacerbă

orgoliul și simțul superiorității în așa măsură încât își recunoștea afinitatea cu personajele oprimate ale prozatorului rus Dostoievski.

Tensiunea dintre sens și nonsens, dintre tablou, pictor și persoana care percepe, menține coeziunea operei lui Nietzsche ca de roman experimental. Scrisul este instrumentul, el se pretindea a fi cântăreț și dansator, filolog și cărturar. El creează o muzică verbală, exprimată deci prin cuvinte, alină durerile, subminează puterea de manipulare a vorbelor și gândurilor altor oameni și îndeamnă umanitatea, care și-a reprimat prea multă vreme imboldurile naturale, să accepte trupul cu plăcere. Preocuparea sa pentru detalii încântă sufletul. Este un ilustru miniaturist, așa cum el însuși a afirmat alta data despre Wagner.

Viața pentru Nietzsche era un limbaj pe care obișnuia să-l inventeze, un grai totodată muzical și pictural. Existența însăși reprezenta o formă inventată, cărțile sale atât de aproape de viață au o sensibilitate spontană, sunt asimetrice, discontinue, strâns concentrice, deși fără un centru evident. Ele reprezintă rodul unei minți impetuoase și al unei personalități divergente. Stilul constă din instantanee mentale minuțioase și adesea geniale.

Pentru Nietzsche, istoria gândirii apusene reprezintă un neîntrerupt bal mascat și costumat la care luau parte dogmele și credințele societății omenești îmbrăcate în arlechini. Cartea „Dincolo de bine și de rău” pare un simildiamant încrustat în trupul muribund al Europei creștine. Filosofia era pentru el o ocupație vitală, fermecătoare și disperată, în cadrul căreia prefera să întrebuințeze metafora decât să întocmească note de subsol la textele lui Platon. I se părea, de pilda, nostim și semnificativ să-l înfățișeze pe solemnul Immanuel Kant, promotorul rațiunii transcendente și al datoriei morale absolute, purtând o pălărie chinezească.

Nietzsche a scris ca iubitor de viață și ca om înzestrat cu destula inteligență și modestie pentru a-și da seama ca umanitatea nu reprezintă în mod necesar punctul esențial și centrul esenței pe aceasta „jalnică și mică planeta numita Pământ”. Orice credințe imuabile îl umpleau de îndoială, întrucât nu exista decât două senzații de bază: plăcerea și durerea (fundament împrumutat și consolidat de Freud).

Există filosofi care marchează în decisiv istoria gândirii: Nietzsche se aprecia ca fiind unul dintre aceștia. Opera sa, afirma el, era suficient de violentă pentru a genera în istoria umanității o ruptură comparabilă cu cea pe care a provocat-o mesajul lui Isus Cristos. Nu este deci uimitor faptul că problematizarea actuală a „post-modernității”, pentru a caracteriza ceea ce separă în mod ireductibil epoca noastră de epocile mai vechi, nu poate omite referințele la Nietzsche. Unitatea filosofiei lui este constituită în primul rând din condamnarea a tot ceea ce se gândise anterior sub numele de „metafizică”.

FILOSOFIA CRITICĂ

Platon afirma deja teza potrivit căreia o căutare autentică a adevărului n-ar putea avea loc decât printr-o convertire a privirii – întoarcerea brutală de la ceea ce este sensibil spre contemplarea ideilor inteligibile. Într-un anumit fel, creștinismul va putea relua și el această separare a lumilor, opunând vieții carnale, concupiscente și păcătoase transcendența divină sau împărăția absolută, bună a lui Dumnezeu. Potrivit lui Nietzsche, filosofia, aproape fără excepție, se subsumează acestui efort de depreciere a vieții sensibile și a corpului în favoarea unor adevăruri superioare. Tocmai în acest plan are loc răsturnarea radicală propusă de Nietzsche: a aduce produsele conștiinței la condițiile lor vitale „Exaltarea unor adevăruri pure și eterne este opera unor organisme lașe care caută cu febrilitate în ficțiunea unei „lumi adevărate” un refugiu din fața puternicelor pasiuni ale vieții, pe care se simt incapabile să le suporte. Mai mult, se poate arăta că valorile morale de bine și de rău, prezentate ca fiind absolute, nu sunt decât plăsmuiri răuvoitoare ale unui popor de sclavi care vizează să destabilizeze puterea senina a unei aristocrații cuceritoare. Această voință de „adevăr”

favorizează o viață decadentă careia îi găsim expresia laică în știință, ca ultim refugiu al unui spirit religios: ea presupune o credință nelimitată în adevăr. De la filosofia platonice până la pozitivismul științific, trecând prin morala creștină și politică democratică, istoria occidentului se scrie ca o istorie a producțiilor omului resentimentului, care ne conduce spre nihilism și spre „proclamarea morții lui Dumnezeu”.

FILOSOFIA AFIRMATIEI

Void să îi restituie statutul, dincolo de disprețul nefundat al metafizicii, Nietzsche ne descoperă această lume a sensibilului și a corpului ca fiind lumea „voinței de putere”. Străbătut în întregime de voință de putere, universul este caracterizat prin raporturi de forțe întotdeauna instabile, precare și reversibile, de forme întotdeauna schimbătoare, care apar și dispar fără încetare, lume dionisiacă a durerii și a beatitudinii: cum ar putea oare această lume să suporte ceva precum „ființa”, atâta timp cât ea este în perpetuă devenire? În același timp însă, cum să nu cădem prada disperării în această lume deschisă perpetuei distrugerii și recreării, cum poate oare o voință să mai susțină o afirmație dacă aceasta se prăbușește, imediat ce este făcută, în vârtejul devenirii? Pentru a răspunde la această întrebare Nietzsche invocă fețele artistului, cea a „veșnicei reîntoarceri” (anunțate de către Zarathustra) și cea a supraomului. Prin actul de a crea forme, artistul se înscrie în mișcarea însăși a voinței de putere: în această lume în care totul nu este decât aparență, el repetă aparenta pentru ea însăși. Ficțiunile metafizicianului, erau mistificatoare: ele voiau să ne facă să uităm voința de putere, propunând în schimb o „ființă adevărată transcendentă, în timp ce ficțiunile artistului ne relevă tocmai voința de putere „veșnică reîntoarcere” (afirmând că tot ceea ce este obiect al unei voințe autentice se va repeta la infinit), se opune unei vanități totale, creează pentru voința de putere spațiul în care ea se va putea desfășura în inocență totală a afirmării sale.

Cronologie comparativă

- 1819 – Arthur Schopenhauer „Lumea ca voință și reprezentare”;
- 1839 – Ludwig Feuerbach „Despre filozofie și creștinism”;
- 1841 – Soren Kierkegaard „Esența creștinismului” și „Conceptul ironiei”;
- 1844 – Arthur Schopenhauer „Lumea ca voință....” A II-a ediție;
- 1844 – nașterea lui Nietzsche;
- 1845 – 1846 – Karl Marx „Ideologia germană”;
- 1847 – Karl Marx „Mizeria filosofiei”;
- 1848 – Karl Marx și Engels „Manifestul Partidului Comunist”;
- 1849 – moartea tatălui lui Nietzsche, Carl;
- 1859 – Charles Darwin „Originea speciilor”;
- 1865 – Nietzsche, student la Bonn;
- 1865 – 1866 – Nietzsche, student la Leipzig;
- 1867 – Marx „Capitalul” vol I;
- 1867 – 1868 – serviciul militar sfârșește printr-un accident de călătorie;
- 1869 – Edward von Hartmann „Filosofia inconștientului”;
- 1869 – Nietzsche – profesor de filozofie clasică la Basel;
- 1869 – 1876 – se bucură de prietenia strânsă a soților Wagner;

- 1870 – servește ca sanitar în războiul franco-prusac;
1871 – prima perioada importanta de boala;
1872 – „Nașterea tragediei”;
1873 – 1876 – „Considerații inoportune”;
1876 – 1878 – ruperea legăturilor cu Wagner;
1877 – „Omenesc, prea omenesc”;
1879 – marcat de sănătatea-i șubredă, demisionează de la Universitatea din Basel;
1880 – prima dintre cele 3 ierni (1880 – 1883) – în Genova fixează tiparul unei vieți itinerante, cu anotimpurile reci petrecute mai târziu la Nisa și verile în Alpii elvețieni;
1880 – „Călătorul și umbra sa”;
1881 – „Zori de zi”;
1882 – „Știința veselă”;
1882 – Nietzsche o cunoaște pe Lou Andreas-Salome și cultivă insistent o prietenie pătimașă;
1883 – Friedrich Engels – „Socialismul utopic și științific”;
1883 – moartea lui Wagner;
1883 – 1884 – înstrăinat de mama și sora sa, inclusiv din cauza intrigilor acestora,
Nietzsche suferă un eșec în dragostea pentru Lou;
1883 – 1885 – „Așa grăit-a Zarathustra”;
1885 – Elisabeth Nietzsche se căsătorește cu Bernard Forster;
1886 – „Dincolo de bine și de rău”;
1887 – „Genealogia moralei”;
1887 – Elisabeth și Forster emigrează în Paraguay;
1888 – Nietzsche se mută de la Nisa la Torino (aprilie);
1888 – „Cazul Wagner”;
„Amurgul idolilor”;
„Ian Antichristul”;
Engels, Ludwig Fenerback și sfârșitul filosofiei clasice germane;
1889 – „Ecce Homo”;
„Nietzsche contra Wagner”;
1890 – Sigmund Freud „Interpretarea viselor”;
1900 – moartea lui Nietzsche;
1919 – Engels „Principiile comunismului”;
1930 – Sigmund Freud „Angoasa în civilizație”.